

Юркевич Олена Миколаївна, докторка філософських наук, професорка, професорка кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: olenayurkevych@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-4023-4624

ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ: ПРИЮРИДИЧНИЙ¹ ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЩОДО КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ (на прикладі ч. 1 ст. 258 Кримінального кодексу України)

Статтю присвячено проблемі раціоналізації приюрідичної стадії підготовки кримінально-правової кваліфікації злочину. Пропонується логічний аналіз норми права (на прикладі ч. 1 ст. 258 Кримінального кодексу України) для висвітлення її формальної організації. Досліджуються елементи структури, їхній логічний зв'язок та цілісна логічна форма. Використовується метод формалізації. Оцінюється формальна правильність, що дозволяє встановити юридичну невизначеність окремих компонентів структури.

Ключові слова: терористичний акт, кваліфікація злочину, логічна форма, логічний аналіз, ознака, дефініція, формалізація, складне судження, логічна зв'язка.

Постановка проблеми. Напрямок розвитку науки логіки на сучасному етапі є різновекторним, де здійснюються як теоретичні, так і прикладні практичні дослідження, створюються так звані логічні додатки. Своєю чергою, прикладні дослідження в більшості взаємодіють з іншими науками та пов'язаними з їхньою специфікою практиками. У цьому аспекті особливого розвитку набуває логіка права, або юридична логіка, що, зокрема, корелює з деонтичною модальною логікою, але охоплює своїм науковим предметом правове поле в цілому як зосередження вже задіяних та можливих об'єктів логічного дослідження. Здійснення логічних досліджень права сприяє необхідній раціоналізації правової науки і практики, уточненню правових понять, їхній систематизації, усвідомленню логічної організації системи права та логічних прийомів тлумачення закону, логічних методів організації слідчої та судової

¹ Термін «приюрідичний» використовується в значенні «наближений, приєднаний до юридичного»; у даному сенсі логічний аналіз передувє юридичному аналізу і супроводжує його у процедурі кримінально-правової кваліфікації.

практики, підвищенню розумності права в цілому. Тому логіка залишається завжди актуальним методологічним арсеналом для дослідження права.

У юридичній літературі з тематики кримінально-правової кваліфікації головну увагу приділяють переважно встановленню фактичних обставин справи, що мають кримінально-правове значення і від яких залежить правильна кваліфікація. А також – правильному вибору норми закону, що передбачає скоєне злочинне діяння. Цьому передує приюрідична стадія, на якій здійснюється логічний аналіз. Висновки логічного аналізу постають раціональною основою для подальших інтелектуальних юридичних дій, впливають на результат кримінально-правової кваліфікації. Є певна традиція задіяння логічних методів, серед яких у юридичній методології, зокрема для аналізу ст. 258 Кримінального кодексу України (далі – ККУ), використовуються формально-логічний та логіко-нормативний методи [1, с. 3]. З'ясування логічної форми може бути здійснено різними способами. Логічний аналіз, що використовується в цьому дослідженні, поєднує формально-логічні та логіко-структурні методи, що дозволяє відкрити формальну сторону норми більшою мірою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми тероризму, терористичного акту є одними з найбільш гострих сучасних проблем. Дослідження їх проводиться в різних аспектах. Терористичний акт в аспекті міжнародного права досліджується в роботі В. Ф. Антипенко [2], як дестабілізуюче системне явище в соціально-філософському та соціологічному вимірах – у працях О. П. Дзьобаня [3], О. Г. Данильяна, Ю. Ю. Калиновського [4], М. П. Требина [5]. У науці кримінального права проблемі кваліфікації, зокрема кваліфікації терористичного акту, було присвячено публікації В. Ф. Антипенко [2], Ф. Г. Бурчака [6], В. Я. Тація [7], В. І. Борисова [8], Ю. Б. Данильченко [9], В. О. Навроцького [10], О. С. Поповича [1] та ін.

Логічним проблемам права, особливо проблемі цілісності правової системи, присвячено роботи Є. Булигіна [11, 12], дослідження логічних підстав юридичної невизначеності проводиться О. М. Юркевич [13]. Логіко-юридичним та юридико-гносеологічним аспектам дослідження проблеми кваліфікації злочинів було присвячено роботи: щодо встановлення істини у кримінальних справах – Ч. Беккарія, М. Таганцева, П. Люблінського та ін., відповідності між ознаками злочинного діяння та ознаками складу злочину, а також значення кваліфікації злочину в аспекті об'єктивної істини присвячено роботи В. Кудрявцева, А. Зелінського, Б. Курінова, С. Тарарухіна. Логіку тероризму було досліджено в роботі F. Guerra-Pujol [14].

Формулювання цілей. Метою дослідження є логічне тлумачення норми права шляхом проведення логічного аналізу, як приюрідичної умови кваліфікації злочинів, на прикладі ч. 1 ст. 258 ККУ.

Виклад основного матеріалу. Кваліфікація злочину є першим етапом здійснювання норм кримінального закону при розслідуванні злочину. Під кваліфікацією злочинів у кримінальному праві розуміють кримінально-правову оцінку конкретної небезпечної дії в суспільстві. Завданням кримінально-правової кваліфікації є визначення статей Загальної та Особливої частин ККУ, які передбачають вчинене діяння. Обґрунтування кваліфікації злочину полягає у визначенні відповідності між фактичними ознаками вчиненого діяння та ознаками складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини ККУ, конкретними обставинами різного типу тощо [7].

З точки зору логіки ясно, що у процедурі юридичної кваліфікації злочинів з необхідністю застосовуються логічні методи. Це обумовлене певними аналітичними завданнями, що полягають у досягненні точності при визначенні ознак суспільно небезпечної дії, пошуку передбаченого в нормах кримінального закону норми права з відповідними ознаками та встановлення логічного відношення між ними (ознаками конкретної суспільно небезпечної дії та ознаками відповідної норми кримінального закону). Від правильності встановленої відповідності ознак як логічного відношення залежить якість обґрунтування кваліфікації злочину. Логічна відповідність визначається як відношення релевантності та тотожності, згідно з якими ці ознаки повинні відповідати предмету, повністю збігатися за змістом та обсягом.

Потрібно звернути увагу на те, що різні норми права у визначальній частині норми містять різну кількість ознак злочину. І це тягне за собою різні логіки аплікації закону. Наприклад, є норми, за яких кваліфікація є точною кримінально-правовою оцінкою для кожного вчиненого суспільно небезпечного діяння, коли його (конкретного діяння) істотні ознаки якісно збігаються з суттєвими ознаками визначеного у правовій нормі злочину. Наприклад, до таких можна віднести ст. 185 ККУ, у якій визначається крадіжка шляхом наведених суттєвих ознак: «таємне», «викрадення», «чужого майна» [15, с. 85]. Ознака «таємне» означає, що винна особа вважає, що робить це непомітно для потерпілого або інших осіб. Ознака «викрадення» означає, що крадіжка є різновидом викрадення, вирізняючись з-поміж інших видів викрадення таємністю. Ознака «чужого майна» означає, що цей злочин є злочином проти власності. Ці ознаки мають бути в кожному суспільно небезпечному діянні в повному обсязі, якщо це діяння визначається як крадіжка. Не може бути кваліфіковано як крадіжка діяння, у якому відсутня ознака «таємне», або ознака «викрадення», або «чужого майна». Саме отождошення ознак конкретного випадку з ознаками цієї норми права в повному обсязі гарантує з логічного боку правильність здійснення кримінально-правової кваліфікації.

Кваліфікація злочину визначається як розумовий логічний процес. При здійсненні процедури кваліфікації злочину обґрунтування завжди має логічну форму *modus ponens* (стверджуючий модус) умовно-категоричного силогізму, при якому судження про істотну ознаку конкретного випадку підводиться під загальне судження, що виражає таку ж суттєву ознаку в гіпотезі відповідної норми права. Шлях підтвердження імплікації завжди має бути від підтвердження антецеденту (причини) до підтвердження консеквенту (наслідку). Це є логічним стандартом цієї силогістичної форми дедуктивного методу, який сполучається з юридичною формою кваліфікації злочину. Такий логічний метод використовується в основному для норм із простими гіпотезами. *Modus ponens* умовно-категоричного силогізму, який є логічною формою, призначеною для формування кваліфікації при правопорушенні, називають *юридичним силогізмом*. Р. Циппеліус, пояснюючи субсумцію, пише: «Коли кажуть, що конкретна ситуація кваліфікована, відповідно до абстрактного юридичного складу, встановленого законом, то мають на увазі юридичні міркування, які мають вигляд логічного висновку (*modus ponens*). При цьому “верхній” рядок, який в загальному описує ситуацію загалом – тобто норма права (див. вступ до глави IV і § 14) в попередньому прикладі звучатиме так: “якщо мають місце ознаки $t_1, t_2, t_3 \dots$, то діє правовий наслідок R ”. “Нижній” рядок, тобто кваліфікація, виглядатиме так: “Передумови $t_1, t_2, t_3 \dots$ реалізуються фактами $St_1, St_2, St_3 \dots$ які мають місце в цій конкретній ситуації”. Наслідок для конкретної життєвої ситуації при цьому виглядатиме так: “Отже, для конкретної ситуації, представленої фактами St_1, St_2, St_3 , має місце правовий наслідок R ”» [16, с. 156–157].

При здійсненні правильної кваліфікації злочинів необхідно додержуватись певних підстав та передумов. Логічний аналіз норми права відноситься саме до *передумов* кваліфікації злочинів, де, зокрема, постають такі умови, як правильне з’ясування та витлумачення змісту кримінального закону, встановлення всіх її ознак для подальшого обґрунтованого поєднання ознак злочину, що встановлюється законом, з ознаками вчиненого діяння. Ці передумови є певною розумовою діяльністю, що призводить до виникнення її підстав як визначених фактів. Отже, на цьому приюридичному етапі формування умов для юридичної кваліфікації постають питання щодо визначення логічної структури норми права, для чого доцільно використати *логічний аналіз* [17].

Розгляньмо ці питання на прикладі ч. 1 ст 258 ККУ. Перша частина цієї норми права містить визначення поняття «терористичний акт» із санкцією. У теорії кваліфікації злочинів на підставі виокремлення конкретної групи злочинів, яка передбачена відповідним розділом Особливої частини ККУ, кваліфікацію терористичного акту віднесено до кваліфікації злочинів проти

громадської безпеки. У тексті ККУ написано: «Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привертання уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої» [18].

Зазначимо, що ця частина норми має логічну форму складного судження. Логічна структура цього судження не є очевидною, вона має загальну структуру класичної дефініції $Dfd = Dfn$, де *definiendum* – це визначуване поняття «терористичний акт», а до *definiens* відноситься визначальна частина з великою кількістю ознак. Логічного аналізу вимагає саме *definiens*. Запитання, що постають із логічної точки зору, можна сформулювати так: *скільки ознак терористичного акту міститься в дефініції? Які види ознак терористичного акту є в даній дефініції? Які логічні зв'язки використовуються для формування структури дефініції? Які компоненти структури можна виділити в даній формі? Як сформовано цю логічну структуру в цілому? Як можна формалізувати цю логічну структуру? Який логічний зв'язок дефініції з санкцією? Чи є в даній дефініції недостатньо визначені місця («білі плями») або інші логічні недосконалості?*

Терористичний акт у юридичній літературі «презентовано як різновид тероризму, якому притаманні як родові ознаки тероризму, так і видові ознаки, які відрізняють теракт від інших терористичних злочинів» [1, с. 4]. Перерахування кількості ознак доцільно одразу здійснювати з їхнім групуванням. При цьому для більшої ясності будемо відтворювати пропущені лексичні елементи, що мають виражати ознаки в мовній формі.

До першої групи можна віднести ознаки терористичного акту як певної дії, що є характеристикою об'єктивної сторони злочину. І група – «застосування зброї» (a); «вчинення вибуху» (b); «вчинення підпалу» (c) та «інші дії» (x_{in}). Серед названих чотирьох ознак тільки три ознаки є визначеними (предикатними константами), а четверта («інші дії») є предикатною змінною [19, 20], місцем, «заброньованим» у нормі для непередбаченої ознаки. Більше того, це означає, що на цьому місці може бути невизначена кількість інших ознак, бо терористичні акти «мають тенденцію до кількісного зростання і якісної

модернізації» [1, с. 1]. Цей топос, по суті, є «білою плямою» в законодавстві, яка є на практиці завжди ризикованим місцем. Бо на це місце може постати нова онтологічно підтверджена ознака, або декілька ознак, або воно може бути використане для маніпуляції законом. У коментарі до статті про терористичний акт, що дає пояснення цій предикатній змінній, читаємо: «До інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, можуть бути віднесені застосування радіоактивних, отруйних та інфекційних речовин, біотероризм, затоплення, обвали, каменепадки, газові атаки, зруйнування будівель, споруд, доріг, засобів зв'язку, пошкодження об'єктів довкілля, нафтових родовищ, систем життєзабезпечення тощо» (виділено нами. – О. Ю.) [8]. Додавання ще п'ятнадцяти ознак розширює зміст поняття про злочинні дії, але знову залишається невизначеність («тощо») унаслідок неможливості їхнього кінцевого перерахування. Таким чином, поняття злочинної дії в контексті визначення терористичного акту залишається загальним нереструючим поняттям.

Інше питання виникає відносно логічного зв'язку між цими ознаками. Розгляньмо всі варіанти. Важливим попереднім зауваженням є те, що *всі ознаки даної дефініції не можуть належати одному факту злочину*, тим паче зважаючи на невизначену ознаку. Від цього залежить і логічне тлумачення сполучників. Логічні сполучники в тексті часто-густо відсутні, на місці їх стоїть кома, що означає скорочення думки (сполучники залишаються в думках, тому логічний аналіз є необхідним). Сполучник «чи», який теоретично може мати два логічних значення, використовується тільки перед невизначеною ознакою, беручись за умовчанням в інших місцях, що також потребує логічного аналізу. Використовуючи непряму аргументацію («від зворотного») зазначимо, що (1) кон'юнктивний сполучник («і», «а також» і вся група єднальних сполучників) не може бути використаний для зв'язку цих ознак, тому що це буде означати необхідність наявності всіх ознак у кожному конкретному випадку терористичного акту. Тобто в одному факті завжди повинні бути і застосування зброї, і вчинення вибуху, і вчинення підпалу, і якісь інші дії. Але здоровий глузд, заснований на практичному досвіді, нам підказує, що такого повсякчас бути не може; (2) суворі диз'юнкції (зі сполучниками «або», «чи» та ін.) також виключається. Бо логіка суворі диз'юнкції передбачає, що тільки одна з перелічених ознак буде істинною; (3) імплікативний (причинно-наслідковий) зв'язок між ознаками також виключається, бо він не є необхідним. Таким чином, залишається тільки одна можливість – тлумачити логічний зв'язок між ознаками як слабку (несувору) диз'юнкцію, у якій сполучник «чи» використовується в єднально-розділовому значенні. Особливість логічного значення цього сполучника в тому, що він надає можливість отри-

мати істинний результат шляхом різних комбінацій істинних та хибних елементів класу ознак даної групи, окрім комбінації суто хибних елементів. Отже, маємо форму, у якій фактично наявні ознаки конкретного злочину можна співвідносити з ознаками загальної норми права шляхом вибіркового ототожнення. Така комбінаторна логіка повинна забезпечити точність кваліфікації.

До другої групи можна віднести ознаки терористичного акту, що відображають **тяжкі наслідки** раніше перелічених злочинних дій: «небезпека для життя» (*d*), «небезпека для здоров'я людини» (*e*), «заподіяння значної майнової шкоди» (*f*), «настання інших тяжких наслідків» (x_{2n}). Знову серед названих чотирьох ознак тільки три ознаки є визначеними, а четверта («настання інших тяжких наслідків») є невизначеною. У коментарі читаємо: «До інших тяжких наслідків... слід відносити екологічне, зокрема радіоактивне, забруднення значних територій, масове отруєння чи захворювання людей, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій, заподіяння тяжкого тілесного ушкодження хоча б одній людині або середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам, аварію поїзда, судна, тривале порушення нормальної роботи транспорту, підприємств чи організацій, теракт, поєднаний з нападом на об'єкти, на яких є предмети, що становлять небезпеку для оточення, загострення міжнаціональних відносин, тривалу перерву функціонування елементів систем забезпечення життєдіяльності населення тієї чи іншої території, ускладнення відносин між державами (наприклад, згорання чи суттєве обмеження торгівлі, туристичного обміну) тощо» [8]. Пояснення надає багато додаткових ознак, розширюючи зміст поняття тяжких наслідків терористичного акту, але ці ознаки знову не є вичерпними, тому логіко-юридична невизначеність у нормі залишається. Використання сполучників «чи» і «або» свідчить про слабку диз'юнкцію як логічний зв'язок між ознаками наслідку, що дає можливість застосування їх щодо конкретного випадку в різних комбінаціях.

Між першою (злочинні дії) та другою (тяжкі наслідки) групами ознак встановлюється причинно-наслідковий зв'язок (імплікація), де перша, злочинні дії, є антецедентом (причинами), а друга – консеквентом (наслідками). Логічне значення імплікації полягає в тому, що вона є хибною тільки у відношенні, коли антецедент буде істинним, а консеквент – хибним. Наприклад, не є правильним міркування про те, що був вчинений вибух, а жодних тяжких наслідків не було. Така ситуація не відповідає поняттю терористичного акту. Імплікацію цих двох груп ознак будемо вважати першим блоком ознак (Б1). У коментарі до цієї статті імплікація підтверджується як необхідний зв'язок у юридичному сенсі, для того щоб склад злочину мав закінчений характер: «Для закінченого складу терористичного акту у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших загальнонебезпечних дій необхідно, щоб

будь-яка з них створювала реальну небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків» [8].

Для більшої ясності в баченні логічної структури цієї частини норми дамо формалізацію, де « $a, b, c \dots$ » – предикатні константи (визначені ознаки), « x_m, x_{2n} » – предикатні змінні (невизначені ознаки), « \vee » – диз'юнкція, « \rightarrow » – імплікація:

$$(B1) (a \vee b \vee c \vee x_{1n}) \rightarrow (d \vee e \vee f \vee x_{2n}).$$

Тепер розгляньмо ознаки наступного блоку (B2). Ці ознаки характеризують **мету** злочину («якщо такі дії було вчинено з метою»). Наявність мети є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони терористичного акту як злочинної дії. У логіці дії, яка є сучасною формальною акціональною логікою¹, мета відноситься до акціональної сфери.

До третьої групи можна віднести **ознаки злочинної мети**. Умовно їх можна віднести до ознак внутрішньосоціального та міжнародного значення: «порушення громадської безпеки» (g), «залякування населення» (h), «провокації воєнного конфлікту» (i), «провокації міжнародного ускладнення» (j).

До четвертої групи ознак злочинної мети відносяться **ознаки впливу**. Їх, своєю чергою, можна поділити на підгрупи: 1) вплив на прийняття рішень; 2) вплив на вчинення дій і 3) вплив на невчинення дій.

До ознак, що мають значення **впливу на прийняття рішень** (k) різних інституцій чи осіб, відносяться: «вплив на прийняття рішень органів державної влади», «вплив на прийняття рішень органів місцевого самоврядування», «вплив на прийняття рішень службових осіб органів державної влади», «вплив на прийняття рішень службових осіб органів місцевого самоврядування», «вплив на прийняття рішень об'єднань громадян», «вплив на прийняття рішень юридичних осіб», «вплив на прийняття рішень міжнародних організацій». Зазначимо, що одна ознака визначає сім різних об'єктів (k^7), тобто має **місткість**².

До ознак злочинної мети, що мають значення **впливу на вчинення дій** (l) раніше визначених інституцій чи осіб, відносяться: «вплив на вчинення дій органів державної влади», «вплив на вчинення дій органів місцевого самовря-

¹ «Логіка дії – розділ сучасної формальної логіки, в якому практичні міркування досліджуються шляхом побудови формальних моделей поведінки людей. Перша система Л. д., розроблена шведським логіком Вригтом у 60-х рр. ХХ ст., стала базисом деонтичної логіки. Л. д. Вригта була заснована на логіці часу; інші системи Л. д. тісно пов'язані з тими розділами сучасної психології, в яких аналізуються моделі поведінки» [21, с. 336].

За допомогою логіки дії визначається раціональність практичних дій людей шляхом побудови їх семантичної моделі, з урахуванням дотримання моральних чи правових норм поведінки.

² Місткість у логіці означає розповсюдження ознаки (відображеної властивості або відношення) на певну кількість об'єктів.

дування», «вплив на вчинення дій службових осіб органів державної влади», «вплив на вчинення дій службових осіб органів місцевого самоврядування», «вплив на вчинення дій об'єднань громадян», «вплив на вчинення дій юридичних осіб», «вплив на вчинення дій міжнародних організацій». За необхідності при формалізації цих ознак кожної окремо можна задіяти більш детальний аналіз із використанням мови логіки предикатів та синтаксису і семантики акціональної логіки. Приміром, ознака «вплив на вчинення дій органів державної влади» має форму: $(x) \rightarrow y(p)$, що читається так: суб'єкт x (терорист) вплинув на вчинення дій суб'єкта y , або суб'єкт x примусив суб'єкта y здійснити дію p . Отже, ця група має також тиражовану ознаку, або ознаку з n -місткістю (l^7).

Наступною ознакою впливу зі злочинною метою є така, що має значення **впливу на невчинення дій** (m) цих самих інституцій: «вплив на невчинення дій органів державної влади», «вплив на невчинення дій органів місцевого самоврядування», «вплив на невчинення дій службових осіб органів державної влади», «вплив на невчинення дій службових осіб органів місцевого самоврядування», «вплив на невчинення дій об'єднань громадян», «вплив на невчинення дій юридичних осіб», «вплив на невчинення дій міжнародних організацій». За необхідності при формалізації кожної з ознак цієї групи можна також задіяти більш детальний аналіз із використанням синтаксису та семантики акціональної логіки, але з урахуванням негативного характеру дії, що ставиться за мету. Так, ознака «вплив на невчинення дій органів державної влади» має форму: $(x) \rightarrow -y(p)$, що читаємо як: суб'єкт x (терорист) вплинув на невчинення дій суб'єкта y , або суб'єкт x примусив суб'єкта y не здійснювати дію p . Ознака «вплив на невчинення дій» також є ознакою з n -місткістю (m^7).

Наступною ознакою злочинної мети, що має значення **привертання уваги громадськості** (n), є: «привертання уваги громадськості до певних політичних поглядів винного (терориста)», «привертання уваги громадськості до певних релігійних поглядів винного (терориста)», «привертання уваги громадськості до інших поглядів винного (терориста)». Звернімо увагу на невизначеність місткості в цій ознаці (n^{i-n}). Коментар не пояснює того, що відноситься до «інших поглядів винного (терориста)». Тож маємо ще одне недостатньо визначене місце в дефініції терористичного акту.

Логічний зв'язок між ознаками в (Б2) трактуємо як слабку диз'юнкцію. Відобразимо цю частину структури шляхом наступної формалізації, використовуючи дужки для відокремлення груп:

$$(B2) ((g \vee h \vee i \vee j) \vee (k^7 \vee l^7 \vee m^7) \vee n^{i-n}).$$

Співвідношення $B1$ і $B2$ є антиімплікацією: $B1 \leftarrow B2$. Тобто дії з наслідками ($B1$) будуть мати місце, якщо буде здійснена мета ($B2$). Покажемо це за допомогою формалізації структури:

$$(B1) ((a \vee b \vee c \vee x_{1n}) \rightarrow (d \vee e \vee f \vee x_{2n})) \leftarrow (B2) ((g \vee h \vee i \vee j) \vee (k^7 \vee l^7 \vee m^7) \vee n^{i-n})$$

Третій блок (B3) складається з ознак, що означають **погрозу вчинення зазначених дій з тією самою метою**. Погроза відноситься до об'єктивної сторони злочину. Тобто формально кількість ознак складає: B3 = B1 + B2. Хоча (B1) можна тлумачити в обмеженому обсязі, про що скажемо нижче. Третій блок пов'язаний з попередніми кон'юнктивним сполучником «а також», що означає обов'язковість цих ознак для розуміння норми. У коментарі знаходимо пояснення використання саме кон'юнктивного сполучника: «Погроза (див. коментар до статей 129 та 195 ККУ) вчинення загальнонебезпечних дій передбачає доведення до відома органів державної влади чи місцевого самоврядування, службових осіб, об'єднань громадян, юридичних або фізичних осіб наміру готовності винного вчинити зазначені дії. З моменту такої погрози терористичний акт вважається закінченим злочином. Погроза може бути виявлена як безпосередньо, так і опосередковано, як відкрито, публічно, так і анонімно, усно чи письмово тощо» [8].

Але зазначимо, що (B2) відноситься до суб'єктивної сторони злочину. Тому для кримінально-правової кваліфікації виникає проблема, обумовлена недостатньо чітким розмежуванням ознак об'єктивної і суб'єктивної сторін, бо маємо вираз про **погрозу вчинення зазначених дій з тією самою метою**. Звернімо також увагу на недосконалий порядок розташування ознак у визначенні, де спочатку надаються ознаки об'єктивної сторони (B1), потім – ознаки суб'єктивної сторони (B2), а потім – знову ознаки об'єктивної сторони (B3), де заявлено також ознаки суб'єктивної сторони (мети). Крім того, навіть з точки зору здорового глузду зрозуміло, що мета не може виступати як погроза терористичного акту. Тому поєднання в обсязі ознак погрози злочинних дій та мети, що є штучним розширенням місткості поняття погрози, вважаємо невдалим виразом, що свідчить про нерелевантність при вираженні думки. Але погроза може стосуватись не тільки дій, а й наслідків, що з цими діями пов'язані. Хоча поняття про наслідки в даній частині норми упущене. Оскільки дії і наслідки пов'язані імплікативно, можна також вважати це місцем з утриманням думки і скороченням виразу за умовчанням (тобто наслідки теж маємо на увазі). Але це свідчить про двозначність і не є найкращим варіантом формулювання норми, зважаючи на необхідність дотримання логічних норм строгого мислення. Тобто поняття погрози є недостатньо визначеним, а тому нетотожним собі. У юридичних наукових дослідженнях зустрічаємо спробу виправлення цієї формальної недосконалості шляхом надання нового варіанта визначення терористичного акту [1, с. 5]. Але поки що ця стаття залишається в ККУ без змін.

Оскільки основний зміст кожної з ознак (Б3) залишається незмінним, повторюючи зміст попередніх ознак у поєднанні їх з погрозою (P), для формалізації (Б3) будемо використовувати предикатні константи (a_1, b_1, c_1 та ін.). Отже, відповідно до букви закону, у логічному тлумаченні форми цієї норми права, остаточна формула дефініції (Df) терористичного акту виглядає так:

$$\text{Df: T (терористичний акт)} = [(\mathbf{B1} ((a \vee b \vee c \vee x_{1n}) \rightarrow (d \vee e \vee f \vee x_{2n})) \leftarrow (\mathbf{B2} ((g \vee h \vee i \vee j) \vee (k^7 \vee l^7 \vee m^7) \vee n^{i-n}) \wedge (\mathbf{B3}) P((a_1 \vee b_1 \vee c_1 \vee x_{1n}) \rightarrow (d_1 \vee e_1 \vee f_1 \vee x_{2n})) \leftarrow ((g_1 \vee h_1 \vee i_1 \vee j_1) \vee (k_1^7 \vee l_1^7 \vee m_1^7) \vee n_1^{i-n})].$$

Санкція (S) у першій частині цієї норми пов'язується з попередньою структурою імплікативно. Вона побудована за допомогою сильної диз'юнкції зі сполучником «або» в суворо розділовому значенні, що пов'язують ознаку «караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна» та ознаку «без такої (тобто караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років без конфіскації майна)»:

$$(\mathbf{S}) (s \mid \sim s).$$

Отже, заключну формулу логічної структури ч. 1 ст. 258 ККУ може бути виражено в такий спосіб:

$$\text{Df: T (терористичний акт)} = [(\mathbf{B1} (((a \vee b \vee c \vee x_{1n}) \rightarrow (d \vee e \vee f \vee x_{2n})) \leftarrow (\mathbf{B2} ((g \vee h \vee i \vee j) \vee k^7 \vee l^7 \vee m^7 \vee n^{i-n}) \wedge (\mathbf{B3}) P((a_1 \vee b_1 \vee c_1 \vee x_{1n}) \rightarrow (d_1 \vee e_1 \vee f_1 \vee x_{2n})) \leftarrow ((g_1 \vee h_1 \vee i_1 \vee j_1) \vee k_1^7 \vee l_1^7 \vee m_1^7 \vee n_1^{i-n})).$$

$$\text{T} \rightarrow (\mathbf{S}) (s \mid \sim s)].$$

У скороченому вигляді:

$$\text{Df: T} = [(\mathbf{B1} \leftarrow \mathbf{B2}) \wedge \mathbf{B3}]. \text{T} \rightarrow \mathbf{S}.$$

Логічний аналіз компонентів форми при подальшому здійсненні логіко-структурного підходу може мати не тільки формульне, а й схематичне вираження. Це може бути способом надання аналітичної інформації в іншому дослідженні, якщо постане мета підготовки цього матеріалу до ІТ-програмування.

Висновки. Як висновок дамо відповіді на поставлені в цьому дослідженні запитання. Дефініція терористичного акту (без урахування санкції) містить 32 суттєві видові позитивні ознаки, серед яких є прості («застосування зброї», «вчинення вибуху» та ін.) та складні («вплив на вчинення дій юридичних осіб», «вплив на невчинення дій юридичних осіб» та ін.). Причому внутрішня структура деяких складних ознак містить позитивну, а деяких – негативну дію (наприклад «вплив на вчинення дій міжнародних організацій» та «вплив на невчинення дій міжнародних організацій»). У структурі дефініції міститься три блоки ознак із різною кількістю груп у кожному з блоків: Б1 (2 групи,

8 ознак), Б2 (2 групи, 8 ознак) і Б3 (16 ознак). Форма визначальної частини дефініції терористичного акту створюється за допомогою кон'юнктивного зв'язку, де перший кон'юнкт є складним, утвореним за допомогою антиімплікації. Уся ч. 1 ст. 258 ККУ, включаючи санкцію, є складним імплікативним судженням.

До топосів логіко-юридичної невизначеності потрібно віднести ознаки « x_{1n} », « x_{2n} », « p^{i-n} » в (Б1) і (Б2), а також аналогічні ознаки в (Б3). Наявність подібних ознак в нормі не сприяє визначеності норми, що створює певні труднощі при кримінально-правовій кваліфікації злочину.

Проблемним питанням залишається змішаний стан ознак у (Б3), що створює перешкоджання при розрізненні ознак об'єктивної та суб'єктивної сторін при здійсненні кваліфікації злочину. А також порядок розташування ознак у визначенні.

Таким чином, логічний аналіз норми права сприяє проясненню її структурних елементів та з'ясуванню загальної структури в межах цілісної логічної форми, виявленню проблемних місць, раціоналізує приюридичний процес кримінально-правової кваліфікації злочинів у цілому. Логічний аналіз норм права повинен бути одним із постійно діючих експертних аналізів норм права на всіх етапах законотворення та правозастосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Попович О. С. Терористичний акт: поняття, склад злочину, кваліфікація : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 21 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/16540> (дата звернення: 15.01.2023).
2. Антипенко В. Ф. Международное антитеррористическое право в условиях глобального кризиса. *Альманах міжнародного права*. 2009. Вип. 1. С. 19–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2009_1_4 (дата звернення: 14.02.2023).
3. Дзьобань О. П. Насильство як модифікація антитолерантності. *Політологічний вісник* : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. 2011. Вип. 54. С. 121–132.
4. Danilyan O., Dzeban O., Kalynovskyi Yu. Social instability as a global trend of the modern world. *Cogito*. 2022. Vol. 14, issue 3. P. 141–161.
5. Требин М. Терроризм в XXI веке. Минск : Харвест, 2003. 816 с.
6. Бурчак Ф. Г. Квалификация преступлений. 2-е изд., доп. Киев : Политиздат Украины, 1985. 120 с.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. В. В. Сташица, В. Я. Тація. 5-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2015. 528 с.
8. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 : Особлива частина / за заг. ред. В. Я. Тація та ін. 5-те вид., доповн. Харків : Право, 2013. 1040 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Tatsii_Vasyl/Kryminalnyi_kodeks_Ukrainy_Naukovo-praktychnyi_komentar_u_dvokh_tomakh_Tom_2_Osoblyva_chastyina.pdf (дата звернення: 04.02.2023).

9. Данильченко Ю. Б. Тероризм : феномен, детермінація, протидія : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2018. 34 с.
10. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації : монографія. Київ : Атіка, 1999. 464 с.
11. Alchourrón C. E., Bulygin E. Limits of logic and legal reasoning. *E. Bulygin, Essays in legal philosophy*. Oxford : Oxford University Press, 2015. P. 252–271.
12. Bulygin E. What can one expect from logic in the law? (Not everything, but more than something: A reply to Susan Haack). *Ratio Juris*, 2008. 1 (21). P. 150–156.
13. Юркевич О. М. Логічні підстави юридичної невизначеності: до постановки проблеми. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. Вип. 3. Харків : Право, 2010. С. 118–124.
14. Guerra-Pujol F. The logic of terrorism. *Barry Low Review*. Vol. 18, issue Fall. 2012. P. 1–29. URL: <https://lawpublications.barry.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1040&context=barrylrev> (дата звернення: 15.01.2023).
15. Стаття 185. Крадіжка. *Кримінальний кодекс України : Закон України від 15.04.2001 № 2341-III*. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T012341?an=955&ed=2018_02_08 (дата звернення: 27.01.2023).
16. Ціппеліус Р. Юридична методологія : навч. посіб. Чернівці : Рута, 2003. 184 с.
17. Petrina St. Methods of Analysis. *Analysis*. 2019. P. 1–6. URL: <https://blogs.ubc.ca/researchmethods/files/2019/06/Analysis.pdf> (дата звернення: 10.02.2023).
18. Стаття 258. Терористичний акт. *Кримінальний кодекс України : Закон України від 15.04.2001 № 2341-III*. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T012341?an=1350&ed=2018_02_08 (дата звернення: 09.01.2023).
19. Frege G. Begriffsschrift, eine der arithmetischen nachgebildete Formelsprache des reinen Denkens. Jena, 1879. 99 s. URL: <https://www.marilia.unesp.br/Home/Instituicao/Docentes/RicardoTassinari/B.pdf> (дата звернення: 17.01.2023).
20. Second-order and Higher-order Logic. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 2019. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/logic-higher-order>. (дата звернення: 05.02.2023).
21. Логіка дії. *Філософський енциклопедичний словник / редкол. В. І. Шинкарук ; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди*. Київ : Абрис, 2002. С. 336. (Б-ка Державного фонду фундаментальних досліджень). URL: https://archive.org/details/filosofskiy_entsyklop/page/336/mode/2up (дата звернення: 02.02.2023).

REFERENCES

1. Popovych, O. S. (2019). *Terorystychnyi act: poniattia, sklad zlochynu, kvalifikatsiia. Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/16540> [in Ukrainian].
2. Antipenko, V. F. (2009). Mezhdunarodnoe antiterroristicheskoe pravo v usloviyah globalnogo krizisa. *Almanakh mizhnarodnogo prava. – Almanac of International Law. Vyd. 1, 19–28*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2009_1_4 [in Russian].

3. Dzoban, O. P. (2011). Nasytstvo yak modyfikatsiia antytolerantnosti. *Politolohichniy visnyk. Zbirnyk naukovykh prats. – Political science bulletin. Collection of scientific papers. Vyd. 54, 121–132* [in Ukrainian].
4. Danilyan, O., Dzeban, O., Kalynovskiy, Yu. (2022). Social instability as a global trend of the modern world. *Cogito. Vol. 14, issue 3, 141–161*.
5. Trebin, M. (2003). Terorizm v XXI veke. Minsk: Harvest [in Russian].
6. Burchak, F. G. (1985). *Kvalifikatsiia prestuplenii. 2 vyd., dopov.* Kyiv: Politizdat Ukrainy [in Russian].
7. Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna. In V. V. Stashys, V. Ya. Tatsii (Eds) (2015). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
8. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar: u dvokh tomakh. T. 2: Osoblyva chastyna. In V. Ya. Tatsii (Ed.) (2013). Kharkiv: Pravo. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Tatsii_Vasyl/Kryminalnyi_kodeks_Ukrainy_Naukovo-praktychnyi_komentar_u_dvokh_tomakh_Tom_2_Osoblyva_chastyna.pdf [in Ukrainian].
9. Danylchenko, Yu. B. (2018). *Teroryzm: fenomen, determinatsiia, protydiia. Extended abstract of doctoral's thesis.* Kharkiv [in Ukrainian].
10. Navrotskyi, V. O. (1999). *Teoretychni problemy kryminalno-pravovoi kvalifikatsii.* Kyiv: Atika [in Ukrainian].
11. AlchourrÛn, C. E., Bulygin, E. (2015). Limits of logic and legal reasoning. *E. Bulygin, Essays in legal philosophy.* Oxford: Oxford University Press, pp. 252–271.
12. Bulygin, E. (2008). What can one expect from logic in the law? (Not everything, but more than something: A reply to Susan Haack). *Ratio Juris, 1(21), 150–156*.
13. Yurkevych, O. M. (2010). Lohichni pidstavy yurydychnoi nevyznachenosti: do postanovky problemy. *Visnyk Nats. yuryd. akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mydrogo. Seriia: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia. – Bulletin of the Yaroslav Mudryi National law Academy of Ukraine. Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology, Vyp. 3, 118–124.* Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
14. Guerra-Pujol, F. (2012). The logic of terrorism. *Barry Low Review. Vol. 18, issue Fall, 1–29.* URL: <https://lawpublications.barry.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1040&context=barrylev>.
15. Kradizhka: Zakon Ukrainy vid 15.04.2002 r. №2341-III. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T012341?an=955&ed=2018_02_08 [in Ukrainian].
16. Tsippelius, R. (2003). *Yurydychna metodologiia.* Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
17. Petrina, St. (2019). Methods of Analysis. Analysis. 1–6. URL: <https://blogs.ubc.ca/researchmethods/files/2019/06/Analysis.pdf>.
18. Terorystychnyi akt; Zakon Ukrainy vid 15.04.2001 r. № 2341-III. URL: https://ips.ligazakon.net/document/T012341?an=1350&ed=2018_02_08 [in Ukrainian].
19. Frege, G. (1879). *Begriffsschrift, eine der ariphmetischen nachgebildete Formelsprache des reinen Denkens.* Jena. URL: <https://www.marilia.unesp.br/Home/Instituicao/Docentes/RicardoTassinari/B.pdf>.
20. Second-order and Higher-order Logic (2019). *Stanford Encyclopedia of Philosophy.* URL: <https://plato.stanford.edu/entries/logic-higher-order>.
21. Logika dii (2002). *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk / V. I. Shynkaruk.* Kyiv: Abrys. 336. URL: https://archive.org/details/filosofskiy_entsyklop/page/336/mode/2up [in Ukrainian].

Yurkevych Olena Mykolaivna, Doctor of Philosophy, Professor,
Professor of the Department of Philosophy of the Yaroslav Mudryi National Law
University, Kharkiv, Ukraine

**TERRORIST ACT: A PRIJURITICAL LOGICAL ANALYSIS OF THE
CRIMINAL–LEGAL QUALIFICATION OF THE CRIME
(on the example of Part 1 of Article 258 of the Criminal Code of Ukraine)**

The article is devoted to the problem of rationalization of the juridical stage of preparation of the criminal-legal qualification of the crime. A logical analysis of the legal norm is offered (on the example of Part 1 of Article 258 of the Criminal Code of Ukraine) to highlight its formal organization. The elements of the structure, their logical connection and a coherent logical form are studied. The method of formalization is used. Formal correctness is evaluated, which allows establishing the legal uncertainty of individual components of the structure.

Keywords: *terrorist act, qualification of a crime, logical form, logical analysis, feature, definition, formalization, complex judgment, logical connection.*

